META L-MEJJET ĠERA IKTAR MILL-ĦAJ

Ta' W.PH. GULIA

NISTĦAJJEL hawn min igħid: 'Dan biex ġej illum? Mela jista' jkun li l-mejjet jiġri iktar mill-ħaj? Il-mejjet l-anqas biss jiċċaqlaq, aħseb u ara kemm ser jiġri iktar mill-ħaj!' Haġa waħda biss ngħid: li din il-praspura ġrat lili; u li jekk hemm xi ċajta, iċ-ċajta qegħda fuqi.

Mela daqs ħdax-il xahar ilu, jum il-Ħadd, meta stenbaħt fil-għodu sibt li ma stajtx ninżel mis-sodda min-naħa tas-soltu għax ma' tul il-lejl, bla ma ntbaħt b'xejn, kien għadda minn fuqi riħ ta' puplesija u ħallieli nofs ġismi ma jitħarrikx. M'hemmx għalfejn intawwal fuq x'ġara u ma ġarax, għax ma għandux x'jaqsam għal kollox mal-praspura li rrid nirrakkonta. Bil-ftit il-ftit bdejt għaddej 'il quddiem sakemm fl-aħħar wasal il-jum meta sieqi bdiet tiflaħni fuqha u bdejt nati xi pass; u fl-aħħar ukoll bdejt noħroġ nimxi bl-għajnuna tal-bastun li minn għand in-nannu kien għadda għal għand missieri, u minn għand missieri kien għadda għal għandi. Biss kemm in-nannu u kemm missieri kienu jinqdew bih fiż-żmien li l-bastun kien għadu fil-moda; fil-waqt li jien kelli ninqeda bih biex inserraħ it-toqol tiegħi fuqu meta nimxi.

Xi erba' xhur ilu mbagħad, u allura kont diġa' bdejt infekren ġmieli bil-bastun u nterraq mal-Belt, ġriet l-aħbar f'daqqa waħda li l-Professur Cuschieri, il-poeta tal-Madonna, kien ħalliena. Lill-Professur Cuschieri qatt ma kont rajtu jew ma sirt nafu personalment; biss ismu kien għalija isem kbir ħafna mħabba x-xogħol oriġinali tiegħu fil-qasam tal-poeżija Maltija. Malli smajt, bdew għaddejjin minn rasi dehriet imnebbhin mill-versi tiegħu li huma wisq għal qalbi: Il-Milied, il-Kelma Maltija, il-Poeżiji tal-Madonna, u f'daqqa leħħu f'rasi dawk l-istanzi qalila mill-poeżija tiegħu *Quddiem ta' Lourdes il-Ġdida*, li fil-fehma tiegħi tagħmel lill-Cuschieri l-poeta tas-*Self-Government* iktar minn kull poeta ieħor, Dun Karm magħdud. U stennejt li l-għada fil-għodu meta l-ġurnali jitkellmu fuq il-mewt tiegħu, huma kienu sejrin isemmu dawn l-istanzi, xejn xejn imħabba d-dawl li setgħu jixħtu fuq il-kuntest tal-kriżi politiko-reliġjuża li konna għadna għaddejjin minnha, u fl-istess nifs għamilt ħsieb li tajjeb jew ħażin immur għall-funeral tiegħu.

L-għada fil-għodu, għalkemm il-ġurnali tkellmu fuq il-poeta tal-Madonna, sibt li l-ġurnalisti kollha kienu qabżu l-istanzi qalila tal-poeta tas-*Self Government.* Jista' jkun għax ħadd minnhom ma kien daħal 'il ġewwa biż-

*Bil-kortesija tat-*Times of Malta

*Tratt meħud meta ngħata r-ritratt tal-Professur A. Cuschieri mill-*Għaqda tal-Malti (Università) *lir-Rettur J.A. Manchè (xellug) wara diskors li kien għamel il-Professur Ġ. Aquilina (lemin) fl-okkażjoni tal-preżentazzjoni li saret fl-uffizzju tar-Rettur fit-30 ta' Mejju, 1963.*

żejjed fl-ispirtu tal-poeżija Maltija b'mod li jogħla 'l fuq mill-*cliché* imtenni *ad nauseam* li Cuschieri kien il-poeta tal-Madonna u għalhekk ma setgħux, jew ma għarfux, jiċċaqalqu imqar pulzier mill-linji li kulħadd jaf bihom. Jista' jkun ukoll li bħala ġurnalisti ħassew li għandhom jatu lil poplu dak li l-poplu jaf u jrid, u li ma kienx il-kaz li jerġgħu jagħmlu apprezzament ġdid li jista' jtaqqal l-imħuħ battala tan-nies mehdija tqasqas fuq in-nies.

Wara kollox liema huma dawn l-imbierka stanzi li fuqhom qed nagħmel dan il-plejtu kollu? L-istanzi huma dawn:

Issa li jedd ħwejjiġha
sa fl-aħħar ser ikollha,
minn qalbek il-għażiża
tħallix 'il ħadd iħollha:
Jekk għandha lejk il-Qima
mal-jedd il-ġdid tiċkien,
aħjar nitilfu kollox
u nerġgħu għal li kien.

Aħjar fuq art twelidi
nar jinżel li jaħraqha,
jew jitla' l-mewġ għal fuqha
jimbaram u jgħarraqha,
inkella lejk fi qlubna,
Omm ħelwa ta' kull ġmiel
tibred il-ħeġġa u tonqos
bħal warda li tidbiel.

Jidhirli li dawn il-versi jitkellmu waħidhom u li ma għandix għalfejn intertaqhom biċċiet biex noħroġ il-ġmilijiet tagħhom, l-aktar f'*essay* bħal dan.

Dak in-nhar fil-għodu wkoll ċempluli mill-Università biex jgħiduli li l-membri tal-Università kienu ser jieħdu sehem fil-funeral flimkien u billi, kif għedt, kont diġa' għamilt il-ħsieb li mmur nati l-aħħar tislima lill dan il-bniedem li ma kontx naf personalment, iżda li l-ħsebijiet tiegħu kienu twaħħdu miegħi għal għomri, ħadt il-ħin u l-post ta' fejn kellna niltaqgħu biex immur ma' sħabi.

Hekk għamilt. Il-funeral kien għall-erbgħa u nofs ta' wara nofs in-nhar. Kienet ġurnata xemx tisreġ minn dawk li Lulju jaf ifemaq fuq Malta, u għal xi t-tlieta u nofs ta' wara nofs in-nhar, wara tbaħbiħa sabiħa fl-ilma frisk, tqartast f'libsa kaħlanija tas-sajf (magħmula l-Italja — dak id-drapp sabiħ fil-għajn, ħafif fil-qabda, iżda jxewwek ħafif, ħafif) u tlaqt mid-dar tiegħi fit-triq tal-Karmnu, il-Belt fit-taqsima ta' wara s-suq biex fl-erbgħa, kif konna miftehmin, inkun fil-Knisja tal-Karmnu fl-istess triq, il-Belt.

Wasalt il-Knisja tal-Karmnu u dħalt. Sibt ġemgħa nies sewwa, għalkemm deherli li messu kien hemm iktar; u sirt naf li mill-Knisja tal-Karmnu l-mejjet kellu jintrefa' u jittieħed sa Putirjal bin-nies jimxu warajh; imbagħad minn Putirjal min ried seta' jieħu karrozza tal-linja għall-Imdina fejn kellha ssir id-difna. Jien għamilt il-ħsieb, għad li kien hemm minn ħassarli, li nwassal il-mejjet sa Putirjal, imbagħad nerġa' lura għad-dar.

Meta sar il-ħin, waslu r-reffiegħa u l-bekkamorti, ħareġ il-kappillan u bdew jitqassmu l-kuruni, prinċipali fosthom dik ta' l-Università fejn il-mejjet kien għadda żmien sabiħ igħallem, u kif! il-filosofija. Imbagħad ħarġu bil-mejjet, warajh imxew il-Patrijiet tal-Karmnu, il-qraba tiegħu, il-President tal-Qrati, ir-Rettur u l-Professuri ta' l-Università u l-istudenti bit-toga, kapijiet ta' Dipartimenti tal-Gvern, membri tal-*Għaqda tal-Kittieba tal-Malti,* u għaqdiet oħra u n-nies individwali. Jiena mxejt ma' ta' l-Università kif kont miftiehem.

Għal bidu morna ħarir. Imxejna pass pass u laħħaqt tajjeb mal-pass solenni tal-bekkamorti. Imma ħej, it-triq bejn tal-Karmnu u l-Palazz tista' tgħid li tinqasam fi tnejn: l-ewwel hemm biċċa wita bejn tal-Karmnu u Triq l-Ifran; imbagħad it-triq tinbidel f'telgħa sa Misraħ il-Palazz. Terġa' l-bekkamorti ma kenux minn dawk li jaqbdu pass u jibqgħu bih; imbagħad il-piz fuq spallejhom kien u ngħiduha kif inhi tistenna li f'dik is-sħana ta' Lulju taħt il-faldrappa, il-bekkamorti mhux ser joqgħodu jħabblu rashom wisq fuq l-aspetti dinjitużi tal-mixja tagħhom. U nafuha din: li min ikun qed jerfa' meta jiġi għat-telgħa jipprova jħaffef biex ifittex jasal. U l-bekkamorti dak in-nhar hekk għamlu; malli ħassew it-telgħa, telqulha qishom jiġru bil-mejjet fuq spallejhom. Jien għamilt l-almu lili nnifsi u ntfajt għad-deffa. Iżda kull ma jmur il-pass tal-mejjet beda jgħaġġel iktar. Ħarist lejn dawk ta' madwari u sibt li għalkemm bi tbatija kienu qed ilaħħqu tajjeb; iżda sieqi ma ridetx tgħaġġel daqs kemm kieku xtaqha tagħmel moħħi, u ftit ftit bdejt nintebaħ li bejni u dak ta' quddiemi kien qiegħed jitfaċċa ċertu battal, li kull ma jmur kien qiegħed jiżdied u jitwal. Għall-ewwel ma kienx aktar minn pied; iżda mbagħad sar jarda u iktar, u meta wasalna ħdejn Triq id-Dejqa kien hemm divrenza ta' l-isbaħ għaxar piedi. Għalhekk qtajt, bejni u bejn ruħi, li l-aħjar la l-mejjet kien hekk mgħaġġel għad-difna, li l-ħaj iwasslu biss sa Misraħ il-Palazz u l-kisra ta' Triq Irjali. Hekk għamilt; komplejt ngħaġġel sakemm wasalt sal-kisra ta' Triq Irjali u hemm għalkemm sħabi ma ridunix, sellimt lil sħabi ħajja li baqgħu mixjin mimlijin bil-ħajja u bil-għomor u sellimt għall-aħħar darba lill-poeta tal-Madonna u tas-*Self Government.* Ħassejtni ċert li mill-ġenna tiegħu li min jaf b'liema seħer filosofiku kien qiegħed jistħarreġ dak il-ħin, tbissimli u sellimli, għalkemm f'għomru qatt ma tkellem miegħi. U stħajjiltu qed jitbissem bil-kuntrast tal-mejjet jiġri u l-ħaj ifekren warajh mimli bil-għomor, iżda nieqes minn dik il-ħeġġa li mliet il-bekkamorti f'dak in-nofs ta' nhar ta' Lulju xemxi jiġru bil-piż ta' ġismu fuq daharhom, jilġu taħt il-faldrappa u jħeffu qabel jonqos in-nifs.